

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี เขตสุขภาพที่ 8

*****

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี

หลักการ และเหตุผล

ปัญหาการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับและโรคมะเร็งท่อน้ำดี ยังคงเป็นปัญหาสำคัญทางสาธารณสุขของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบอัตราการติดเชื้อในระดับสูง และมีอัตราการเสียชีวิตจากมะเร็งท่อน้ำดีสูงที่สุดในประเทศ แม้ว่าจะมีการดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำจัดพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีอย่างต่อเนื่อง แต่จากข้อมูลในเขตสุขภาพที่ 8 พบว่าอัตราการติดเชื้อยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย และยังไม่แสดงแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน จากการดำเนินงานที่ผ่านมา การคัดกรองพยาธิใบไม้ตับส่วนใหญ่ใช้วิธีตรวจอุจจาระ ซึ่งมีข้อจำกัดทั้งในด้านความไวของการตรวจ การเข้าถึงบริการ และความร่วมมือของประชาชน ส่งผลให้การค้นหาผู้ติดเชื้อทำได้ไม่ครอบคลุม และอาจเกิดความล่าช้าในการเข้าสู่กระบวนการรักษา ทำให้ยังคงมีการแพร่กระจายของโรคในชุมชน รวมถึงเป้าหมายในการดำเนินงานการตรวจคัดกรองด้วยวิธีการตรวจอุจจาระ ที่กระทรวงสาธารณสุขได้จัดสรรมาให้แต่ละจังหวัดดำเนินการ เมื่อเทียบกับจำนวนกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนอายุ 15 ปี ขึ้นไป พบว่าเป้าหมายการคัดกรองยังมีปริมาณที่ยังไม่ครอบคลุม

เพื่อแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว จึงมีการนำนวัตกรรมการตรวจคัดกรองรูปแบบใหม่ คือ ชุดตรวจพยาธิใบไม้ตับในปัสสาวะ (OV-ATK) ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง มาใช้ในการคัดกรองเชิงรุกในพื้นที่เสี่ยง โดยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากสถาบันวิจัยมะเร็งท่อน้ำดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และได้รับการผลักดันให้เป็นสิทธิประโยชน์ในระบบหลักประกันสุขภาพ ทั้งนี้ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนโครงการ โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานนวัตกรรมในพื้นที่ เพื่อดำเนินการตรวจคัดกรองเชิงรุกแทนหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ ซึ่งช่วยลดภาระงานของบุคลากรสาธารณสุข เพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงาน และทำให้สามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มเสี่ยงได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีในเขตสุขภาพที่ 8 โดยใช้ชุดตรวจ OV-ATK ร่วมกับกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานวิชาการ หน่วยบริการ และหน่วยงานนวัตกรรมในพื้นที่ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการคัดกรอง ค้นหาผู้ติดเชื้อได้รวดเร็ว ลดการแพร่กระจายของโรค และนำไปสู่การลดอัตราการเกิดมะเร็งท่อน้ำดีในระยะยาวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี เขตสุขภาพที่ 8 มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรค โดยมุ่งเน้นการคัดกรองเชิงรุกด้วยนวัตกรรมชุดตรวจ OV-ATK ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริการและการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และอุบัติการณ์การติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับในประชาชนกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่เขตสุขภาพที่ 8 โดยใช้ชุดตรวจ OV-ATK ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีความรวดเร็วและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่
2. เพื่อดำเนินการคัดกรองเชิงรุก ค้นหาผู้ติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับในพื้นที่เป้าหมาย และนำเข้าสู่กระบวนการรักษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อลดการแพร่กระจายของโรคในชุมชน

3. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยง โดยเฉพาะพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ
4. เพื่อพัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการขยายผลการคัดกรองเชิงรุกด้วยชุดตรวจ OV-ATK ไปยังพื้นที่เสี่ยงอื่นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วิธีการดำเนินการ

การดำเนินโครงการครั้งนี้ ใช้แนวทางบูรณาการความร่วมมือแบบเครือข่าย โดยมีสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี เป็นหน่วยงานหลักในการวางแผน กำกับ และขับเคลื่อนการดำเนินงาน ร่วมกับสถาบันวิจัยมะเร็งท่อน้ำดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยนวัตกรรมในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และลดภาระของหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ การดำเนินงานประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่

1) ระยะเตรียมการ (มีนาคม 2569)

1.1) ดำเนินการประชุมชี้แจงแผนการดำเนินงานในระดับจังหวัดและอำเภอ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนดพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มประชากรเสี่ยง และแนวทางการดำเนินงาน โดยสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 ทำหน้าที่สนับสนุนด้านวิชาการ เครื่องมือ และการบริหารจัดการภาพรวม โดยจังหวัด พื้นที่ที่สนใจสามารถลงทะเบียนผ่าน QR Code ที่ผู้รับผิดชอบงานพยาธิใบไม้ตับ และมะเร็งท่อน้ำดีของแต่ละจังหวัด

1.2) สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 ในบทบาทผู้รับผิดชอบโครงการ ดำเนินการประสานสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และหน่วยนวัตกรรมในพื้นที่ ในการวางแผนเป้าหมาย จำนวน และพื้นที่การดำเนินงาน พร้อมดำเนินการขออนุญาตออกหน่วยในการให้บริการคัดกรองประชาชน

2) ระยะดำเนินการคัดกรองเชิงรุก (เมษายน - ธันวาคม 2569)

2.1) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ ดำเนินการคัดกรองความเสี่ยงการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ ด้วยแบบสอบถาม Verbal Screening ในรูปแบบ Online และดำเนินการคัดกลุ่มประชาชนที่มีความเสี่ยง เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้ารับการตรวจด้วย OV-ATK

2.2) ดำเนินการคัดกรองพยาธิใบไม้ตับด้วยชุดตรวจ OV-ATK ในพื้นที่เป้าหมาย โดยใช้หน่วยนวัตกรรม และทีมสนับสนุนจากส่วนกลางและระดับเขต เป็นผู้ดำเนินการหลักในกระบวนการตรวจคัดกรอง และในกรณีที่ผลการตรวจเป็น Positive จะมีการสนับสนุนยารักษา (Praziquantel) ในวันที่ตรวจคัดกรอง ทั้งนี้ หน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่มีบทบาทเป็นผู้ประสานและสนับสนุน เช่น การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์ และการเชื่อมต่อเข้าสู่ระบบการรักษา โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินการตรวจด้วยตนเองทั้งหมด ส่งผลให้ลดภาระงาน ลดข้อจำกัดด้านบุคลากร และเพิ่มความครอบคลุมในการเข้าถึงบริการของประชาชน โดยมีงบประมาณการดำเนินงานให้ในระดับอำเภอ (สสอ.) แห่งละ 6,000 บาท และในระดับพื้นที่ (รพ.สต.) แห่งละ 5,000 – 10,000 บาท

3) ระยะติดตาม ประเมินผล และถอดบทเรียน (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2570)

มีการนิเทศ ติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียน เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการขยายผลในพื้นที่อื่น ทั้งนี้ เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จะมีการมอบรางวัลแก่หน่วยบริการที่มีผลการดำเนินงานคัดกรองเชิงรุกได้ตามเป้าหมายสูงสุด จำนวน 4 ลำดับ เพื่อยกย่องเชิดชูและเป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่

จากแนวทางดังกล่าว ทำให้เกิดรูปแบบการดำเนินงานที่เน้นการสนับสนุนจากส่วนกลางและ
เครือข่ายนวัตกรรม มากกว่าการพึ่งพาหน่วยบริการในพื้นที่เพียงลำพัง ส่งผลให้สามารถดำเนินการคัดกรองเชิง
รุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม และยั่งยืน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1) หน่วยบริการสาธารณสุข

หน่วยบริการในพื้นที่ที่สามารถดำเนินงานคัดกรองพยาธิใบไม้ตับได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย
ลดภาระงานด้านการตรวจวินิจฉัย ไม่ได้ใช้งบประมาณของหน่วยงานเนื่องจากมีหน่วยนวัตกรรมและทีม
สนับสนุนจากส่วนกลางเข้ามาดำเนินการเป็นหลัก โดยหน่วยนวัตกรรมจะเป็นหน่วยงานที่ทำเรื่องเบิก
ค่าตอบแทนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช) ตามสิทธิประโยชน์การให้บริการประชาชนเอง
ทำให้บุคลากรสาธารณสุขสามารถมุ่งเน้นบทบาทด้านการคัดเลือกร่วมเสี่ยง การประสานงาน และการดูแล
ต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ หน่วยบริการยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณและค่าตอบแทนในการดำเนินงาน
ช่วยเสริมแรงจูงใจในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ พร้อมทั้งก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยบริการ
หน่วยนวัตกรรม และหน่วยงานวิชาการ ซึ่งสามารถต่อยอดการดำเนินงานร่วมกันได้ในระยะยาว และเป็น
ต้นแบบของรูปแบบการทำงานเชิงบูรณาการในปีต่อไป

2) ประชาชน

ประชาชนกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่ได้รับการคัดกรองพยาธิใบไม้ตับอย่างครอบคลุม รวดเร็ว และ
เข้าถึงได้ง่าย ด้วยชุดตรวจ OV-ATK ซึ่งช่วยให้สามารถค้นหาผู้ติดเชื้อได้ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น และเข้าสู่
กระบวนการรักษาได้อย่างทันท่วงที โดยได้รับยาในการรักษาในวันที่คัดกรอง ลดความเสี่ยงต่อการเกิด
ภาวะแทรกซ้อนและโรคมะเร็งท่อน้ำดีในอนาคต

ทั้งนี้ ประชาชนมีความรู้ ความตระหนัก และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่
เหมาะสม โดยเฉพาะการลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการบริโภคอาหารดิบหรือสุก ๆ ดิบ ๆ ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม
ร่วมในการป้องกันควบคุมโรคในระดับชุมชน และนำไปสู่การลดอุบัติการณ์ของโรคอย่างยั่งยืนในระยะยาว

*****

มีข้อสงสัย หรือสอบถามรายละเอียดโครงการสามารถติดต่อสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ผู้ประสานงาน

ดร.วรวิทย์ ชาญวิรัตน์

นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ

หัวหน้ากลุ่มโรคติดต่อ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8

โทร 081 360 0309